

О.І. Богдан
С.О. Михайлюк
м. Кременчук

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Вступ. Практика розвитку сучасного бізнесу доводить, що без ефективної системи економічної безпеки неможливо забезпечити реальний успіх підприємства в його конкурентній боротьбі, досягнення провідних ринкових позицій та забезпечення довготривалого ефективного функціонування в динамічному ринковому середовищі. У країнах розвинутої економіки накопичено багатий досвід ринкового господарювання, супроводжуваний наочними прикладами процвітання і краху, підйому і банкрутства — залежно від умілої чи невмілої конкурентної поведінки. Це зумовлює актуальність досліджуваної проблеми опанування та творчого використання вітчизняними фахівцями економічного та управлінського профілю сучасної світової теорії управління економічною безпекою підприємства, його організаційно-методичного забезпечення та інструментарію.

Постановка проблеми. Економічна безпека підприємства є комплексним поняттям. Її стан характеризується мірою гармонізації у часі і просторі інтересів підприємства і його оточення. Необхідність збалансування внутрішніх можливостей організації та змін у зовнішньому середовищі з метою виживання вимагає розгляду системи економічної безпеки на всіх рівнях, зокрема на мікрорівні. Проблематика формування цієї системи не є принципово новою для науки, оскільки іманентною складовою економічного буття в країнах сучасної еко-

номічної системи стала жорстка конкуренція між учасниками ринку. Гостра актуальність пошуку балансу в системі інтересів підприємства, складність та неоднозначність процесів формування системи економічної безпеки зумовлюють зацікавленість щодо зазначених проблем у державах з транзитивною економікою, зокрема в Україні.

Дослідження проблем формування системи економічної безпеки на підприємстві слід розглядати з позицій його здатності до визначення власних інтересів, захисту їх від загроз, а також можливості відтворення та накопичення достатнього потенціалу в кризових ситуаціях.

Розв'язання названих проблем є складовою частиною науково-дослідної роботи «Господарювання підприємства в умовах ринкової економіки» кафедри економіки підприємства Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету економіки та права.

Результати дослідження. Основою природи економічної безпеки підприємства можна вважати положення теорії ресурсної взаємозалежності, відповідно до якої підприємство у своїй діяльності повинно враховувати вплив зовнішнього конкурентного середовища, і, зокрема, прояви різноманітних інтересів партнерів, коло яких залежить від рівня розвитку його комунікацій. Таке визначення економічної безпеки підпри-

емства не суперечить уже відомим спробам чітко окреслити це поняття, оскільки також виходить із визнання значного впливу зовнішнього середовища на його діяльність.

Економічну безпеку можна характеризувати як триєдину функцію, кожна складова якої є одночасно і суб'єктом, і об'єктом процесу її забезпечення. Інститути держави, підприємства, громадяни (об'єднання громадян) шляхом складної взаємодії формують систему відносин, соціально-економічну й суспільно-політичну модель свого співіснування. Успішність чи неуспішність цієї моделі, здатність ефективно взаємодіяти з іншими учасниками економічного життя як в окремому регіоні, так і в світі в цілому, — фактори, що визначають сьогодні рівень розвитку та конкурентоспроможності підприємства.

Ефективність процесу забезпечення економічної безпеки залежить як від рівня адекватності дій самої організації, так і від характеру й масштабів зовнішніх загроз та можливостей. Зовнішнє середовище справляє комплексний вплив на організацію, як на рівні управління, так і на її основні функціональні складові: виробництво, фінанси, інновації, маркетинг. Підприємство може взяти до відома такі прояви, а може й ігнорувати. Проте необхідність їх врахування диктується рядом об'єктивних причин. Зміни у зовнішньому середовищі можуть бути для підприємства як джерелом розвитку та додаткового прибутку, так і причиною занепаду та збитків. Це об'єктивно вимагає від топ-менеджерів оперативної й критично аналізувати всі процеси, що відбуваються. Таким чином, підприємство постійно вимушене здійснювати пошук шляхів ефективної діяльності, адекватних форм організації праці тощо. Здатність підприємства на свій розсуд здійснювати економічну політику у власних інтересах і визначає рівень його економічної безпеки.

Досліджуючи економічну безпеку вітчизняних підприємств, слід звернути увагу на її залежність від ступеню гармонійності інтересів підприємства з інтересами інших суб'єктів — споживачів, постачальників, конкурентів, інвесторів, держави і суспільства в цілому. Як правило, вирішальне значення має баланс між інтересами учасників на функціональному рівні. Таким чином, підприємство вимушене здійснювати пошук можливостей налагодження коопераційних зв'язків з представниками свого оточення на основі спільних інтересів.

Традиційно вважається, що серед усіх суб'єктів зовнішнього середовища вирішальний вплив має насамперед держава. Вона здатна в різних формах впливати практично на всі аспекти діяльності підприємства. Але такий вплив, як показує досвід перехідної економіки, не здатен набувати форму тотального контролю над усіма економічними процесами. Тому в умовах економічної трансформації в Україні слід використовувати системний підхід до визначення всіх впливових сил середовища.

Інтереси підприємства можна визначити як специфічну персоніфіковану категорію, котра спирається на такі поняття, як форма власності, організаційно-правова форма діяльності підприємства та інше. Запорукою

забезпечення балансу між учасниками господарських відносин є сформована на основі зазначених понять ієрархія інтересів та можливостей всіх суб'єктів. Сучасні теоретичні дослідження доводять, що домінуючий вплив на такий процес мають зовнішні фактори. Тобто, в своїй діяльності підприємство повинно здійснювати паралельне узгодження власних інтересів з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. Така постановка вимагає більш детального розгляду існуючої класифікації інтересів підприємства.

Слід визначити інтереси підприємства як надзвичайно мобільні, що зумовлено, з одного боку, розвитком самого підприємства, а з іншого — постійними змінами зовнішнього середовища. Потреба їхньої систематизації вимагає проведення групування за ознаками, періодичного моніторингу, контролю дотримання принципу пріоритетності інтересів підприємства і визначення заходів щодо їх захисту. До найбільш вагомих ознак можна віднести наступні: економічні, соціальні, політичні, екологічні.

Найбільшу зацікавленість у дослідників традиційно має домінуюча економічна група, яка відображає насамперед позицію підприємства на ринку і стан конкурентоздатності його продукції. Застосовують також ряд економічних показників, таких як контрольована частка ринку, обсяг продажів, ціна товарів і витрати на виробництво та інші. Захист цієї групи інтересів можна забезпечити за допомогою відповідно розробленого механізму, складність якого повинна бути пропорційною різноманіттю економічних інтересів підприємства.

За своєю природою інтереси підприємства можна поділити на природні і примусові. Перша з них відображає взаємодію з оточенням підприємства, обумовлена потребами процесу виробництва і реалізації продукції, розширеного відтворення капіталу і робочої сили. Їх відмінною рисою є наявність можливості при зниженні рівня дотримання інтересів змінити суб'єкт взаємодії й організувати взаємодію з іншим суб'єктом зовнішнього середовища. Друга група інтересів характеризує взаємодії підприємства з оточенням, які базуються на застосуванні адміністративних методів управління або на безальтернативності його дій. Як правило, примусові інтереси призводять до втрати частини прибутку внаслідок домінування інтересів партнера над інтересами підприємства. Особливістю групи примусових інтересів є неможливість зміни суб'єкта взаємодії.

Необхідність збереження дійового механізму відтворення на підприємстві вимагає впорядкування наявного розмаїття і множинності його інтересів за ступенем їх значимості. З цього підходу можна виділити глобальні, пріоритетні і другорядні інтереси підприємства. Перші з них пов'язано зі стадією, що завершує процес виробництва — стадією обміну, в результаті якої підприємство одержує прибуток від реалізації своєї продукції, робіт і послуг. Глобальний інтерес зумовлений його становищем на ринку — ринковою нішею, наявністю і використанням конкурентних переваг. До пріоритетних інтересів підприємства відносяться ті, дотримання яких має найбільш знач-

ний вплив на розмір прибутку. До цієї категорії відносять економічні, соціальні або екологічні інтереси. Другорядні інтереси підприємства не чинять істотного впливу на розмір його прибутку, вони пов'язані з загальними суспільними явищами та іншими чинниками, як-от: економічна ситуація в країні, стан ринку робочої сили, рівень безробіття, соціальне забезпечення працівників.

Слід також виділяти поточні і стратегічні інтереси підприємства. Перші орієнтовані на існуючі взаємозв'язки його із суб'єктами зовнішнього середовища, що забезпечують реальний прибуток. Стратегічні інтереси підприємства варто розглядати як потенційно можливі шляхи взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища, що розглядаються як перспектива в майбутньому. Ці інтереси формуються виходячи з прогнозування стану зовнішнього середовища, в якому одним з найважливіших аспектів є прогнозування найбільш значимих інтересів для економічної безпеки суб'єктів зовнішнього середовища.

Як уже зазначалося вище, з погляду локалізації інтересів підприємства їх можна поділити на галузеві, регіональні і функціональні. Перші можна розглядати як взаємодію між підприємствами, їхніми об'єднаннями, науковими інститутами тієї галузі, до якої воно відноситься. Регіональні розглядають інтереси підприємств з урахуванням їх регіональної приналежності. Функціональні інтереси підприємства розглядаються в площині його взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища за різними функціональними напрямками. Прикладом такої взаємодії є встановлення коопераційних зв'язків, партнерство в спільній реалізації інвестиційних або інноваційних проєктів, а також співпраця підприємства з маркетинговими фірмами або рекламними агентствами.

В умовах певної стабілізації економіки України і створення передумов сталого зростання надзвичайно важливо виявити особливості механізму здійснення економічної безпеки. На державному рівні він формує основи внутрішньої та зовнішньої політики, сприяє принциповому вибору ключових напрямів розвитку економічної політики. На рівні підприємства дослідження інтересів у межах такого механізму сприяє виходу організації на вільний ринок товарів і послуг як повноцінного економічного гравця.

Таким чином, інтереси підприємства можна визначити як вагомий елемент економічної безпеки. Слід дотримуватися ряду позицій, дотримання яких матиме суттєвий вплив на процес становлення потенціалу підприємства з урахуванням його інтересів.

1. Загальна система інтересів має містити їх обмежену кількість, що дозволить організувати процес спостереження за їхнім дотриманням і вжити заходів із захисту інтересів підприємства. До системи інтересів підприємства повинні входити найбільш значимі для нього інтереси, відібрані за принципом пріоритетності. Водночас система інтересів підприємства повинна бути достатньо різнобічною за орієнтацією і враховувати етап життєвого циклу конкретного підприємства або цілої галузі.

2. Інтереси підприємства повинні бути пов'язані з суб'єктами зовнішнього середовища, тобто мати адрес-

не призначення. Це дозволить забезпечити дієвий характер даної системи.

3. Інтереси підприємства повинні бути подані у вигляді економічних показників, що дозволить забезпечити їх кількісне представлення.

4. Наявна внутрішня суперечливість інтересів підприємства має компенсуватися загальними позитивними результатами діяльності. Такі інтереси підприємства, як позитивна репутація виробленої продукції або послуг, збільшення обсягів виробництва та якості продукції, що не мають практичних механізмів співставлення, мають визначатися на основі оцінки їх впливу на кінцевий процес відтворення.

Висновки. Забезпечення економічної безпеки підприємства належить до числа найважливіших пріоритетів як окремого підприємства, так і держави в цілому. В загальній системі економічної безпеки підприємства дотримання балансу інтересів є неодмінною умовою його відродження та розвитку.

Інтереси підприємства повинні бути гармонійно пов'язаними з інтересами інших суб'єктів зовнішнього середовища. В межах підприємства для вивчення і керування економічною безпекою необхідно застосовуватися системний апарат, який дозволить групувати інтереси за ступенем їх значимості, локалізації та рівнем прогнозованості.

У процесі формування системи інтересів слід дотримуватися певних критеріїв, до яких можна віднести: обмеженість, адресність, можливість трансформації інтересів в економічні показники, відсутність внутрішньої суперечності в системі інтересів.

Слід додати, що на сьогодні майже недосліджені залишаються проблеми розробки та реалізації стратегії економічної безпеки в умовах діяльності вітчизняних підприємств, остаточно не сформовано вимоги до формування системи інтересів підприємств, які надають їй нормативного характеру. Не отримали свого достатнього розвитку індикаторні моделі, які дозволяють підприємству визначати появу загроз та потенційних можливостей, своєчасно забезпечувати захист власних інтересів.

Література

1. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: Монографія — Донецьк: ДонНУ, 2003. — 338 с.
2. Шнипко О. С. Класифікація та сутність загроз економічної безпеки // Формування ринкових відносин в Україні. — 2006. — № 3. — С. 11–16.
3. Эллиот Тр., Герберт Д. Интегрированные бизнес-системы: Экспресс-курс/ пер. с англ. Т. Новиковой. — М.: ФАИР-ПРЕСС, 2005. — 272 с.
4. Baumohl Bernard. The Secrets of Economic Indicators: Hidden Clues to Future Economic Trends and Investment Opportunities. Wharton School Publishing, 2004. — 400 p.
5. Pugh, D. S. Organization Theory, Penguin, London, 1990. — 412 p.
6. Stracey, R Strategic Management and Organizational Dynamics, Pitman, London, 1993. — 396 p.